hoogte die bereikt werd, en eindelijk gaat 't berg af, tot het graf zich in de diepte ontsluit.

Bij die twee overgangen doet zich echter een sterk in het oog loopend verschil voor.

Wie van kind man werd, stelt er zijn eere in er voor uit te komen en te toonen, dat hij de kinderschoenen heeft uitgetrokken. Het is wel zoo als de apostel zegt: „Toen ik een kind was dacht ik als een kind en was ik gezind als een kind, maar nu ik een man geworden ben, heb ik *te niet gedaan* wat des kinds was". Het speelgoed wordt aan een kant gezet, de leerboeken met een zucht van verademing opgeborgen, de kinderkleeren gaan uit, en men stelt er zijn eere in, met die kinderjaren te lachen, en, een enkele sentimenteele nu uitgezonderd, verlangt geen enkele vrouw, die volwassen werd, het speelpopjen van weleer terug.

Bij dien eersten overgang van jeugd tot vollen wasdom, hunkert men op het laatste, om al wat nog aan den kinderleeftijd herinnerde, met zekere fierheid van zich te kunnen werpen, en meegerekend te worden **onder wat** men als kind „de groote menschen" noemt.

Maar heel anders staat het met veler gemoedsgesteldheid bij den tweeden overgang, als het scheepke zijn tijd uit heeft gevaren, en nu voor aftakeling eerst in de haven, en dan in het dok gaat.

Ook dan moest men, als 't goed was, de komst van die laatste periode van zijn leven toejuichen. Voelen en inzien, dat men nu in een nieuw tijdperk van zijn korte levensexistentie was overgegaan. Dat laatste tijdperk, juist om dat het 't laatste is, bij uitstek gewichtig keuren. En er zich in verheugen kunnen, dat nu de stormen voorbij waren, en men rustig voor anker lag op de ree, om straks de haven binnen te glijden.

En toch, zoo vindt ge het bij tal van oude menschen niet. Laat nu rusten en sluit buiten uw gedachte de lichamelijk en geestelijk te veel verzwakten, die niet meer voort kunnen of bijna kindsch wierden. Dat zijn gelukkig uitzonderingen. Neen, trek nu uw aandacht saam op die velen, die met hart en ziel en zinnen al de jaren van hun manlijken leeftijd, volop in de wereld, in de zaken, in de genoegens des levens meededen, en die nu voelen dat ze niet meer kunnen, en dat de wereld hen buiten haar drukken kring dringt, — en stuit ge dan bij zulke grijsaards maar niet al te vaak op een heimwee naar de verloren heerlijkheid van het leven, op weemoed, dat ze nu buiten dat alles geraken, en op een hopen en verlangen om maar weer mee te kunnen doen, ja, zelfs als het einde nadert, op wat de dichter van de kinderen overnam, op 't „liedje van verlangen?"

Tegenover dien zich-zelf aftakelenden oude van dagen, stelt nu de psalmist den man, die in 't Huis des Heeren is geplant. Hij roemt den rechtvaardige die groeien zal als een palmboom en zal wassen als een cederboom op Libanon. En hij bezingt het, hoe zulk-een zal groeien in de Voorhoven onzes Gods. Ja, dat dezulken nog in den grijzen ouderdom rijke vruchten zullen dragen, en, in stee van dor en uitgeteerd, veeleer vet en groen zullen zijn, tot hun Heere en hun God hen oproept.

Hierin ligt meer, dan dat de vrome, ook als hij ouder wordt, getroost en gelaten zijn lot draagt. Er wordt in uitgesproken, dat er in ons geestelijk leven een proces plaats grijpt, dat niet eerst naar boven en dan naar beneden gaat, maar dat steeds klimmen doet. De man staat hooger dan het kind, de grijze van dagen staat hooger dan de volwassen man. Hoe nader aan zijn sterven, des te rijker zijn geestelijke gesteldheid. Geen aftakeling en geen vermindering, geen achteruitgang en geen daling, maar aldoor een rijker en rijper inwendig uitgroeien, en bij zijn jongsten snik gevoelend, dat men thans het zenith heeft bereikt, om nu uit deze eindige wereld in het oneindige daarboven over te gaan.

Aldoor groeien als de palmboom, aldoor wassen als de cederboom, vet en groen blijven en vruchten dragen, en op de ladder, die van de aarde naar den hemel reikt, niet terug en naar beneden, maar aldoor opwaarts naar boven, zijn God steeds meer nabij.

Hiermee rekende in de oudheid zelfs heel de omgeving van den grijsaard in zoo hooge mate, dat de ouden van dagen allerwegen in eere waren; dat de grijsheid voor een kroon der eere werd geacht; dat men den raad der ouden zocht, en opvolgde; en dat het aan jongeren van der jeugd af werd ingeprent, tot de ouden van dagen met eerbied en ontzag als tot hun meerderen op te zien.

Vooral in het Oosten, waaruit de Schrift ons toekwam, vindt men dit veelszins nog zoo. Een oude van dagen bekleedt er een positie der eere. Men staat voor hem op. Men vraagt zijn raad. En de overtuiging is er nog algemeen, dat de wijsheid des levens niet bij de jongeren, maar juist bij de ouden van dagen gevonden wordt.

Doch dan moet ook ingezien, dat het leven van den manlijken leeftijd, evenals 't leven van 't kind, zijn eigen roeping, zijn eigen bestemming, zijn eigen instrumenteering van krachten, zijn eigen genietingen en bekoorlijkheden had, maar dat deze al te zaam van een lager orde zijn, dan hetgeen in den ouderdom ons toevalt.

Er moet dan geen gevoel van *gemis* zijn, dat al dit forsche en machtige van den manlijken leeftijd voorbij is, maar men moet er op terugzien zooals een jongeling van twintig jaar op zijn speelgoed van weleer terugziet. Goed voor die periode, maar nu niet meer. Nu door iets hoogers, iets rijkers, iets edelers vervangen. En daarom heeft al dat vroegere nu uitgediend. Er nog naar te hunkeren zou dwaasheid zijn. Met al dat vroegere houdt nu een nieuw opkomend geslacht zich bezig en vermeit er zich in voor een tijd, tot ook voor dat nieuwe geslacht die tweede periode ten einde loopt, en ook zij die daartoe behooren, in de hoogste periode, dus aan het einde des levens hier, en aan den overgang in rijker leven, toekomen.

Maar natuurlijk, zoo staat het niet voor wie zijn deel in *dit* leven zocht en geen hooger genot kende dan in dit leven te genieten, macht te bezitten en eere te behalen. Zulk-een toch vindt, zoo dit alles begint weg te vallen, zich diep ongelukkig, hij voelt 't leeg om zich heen worden, hij is niet meer in tel, hij rekent niet meer mee. Hij voelt zich aan den dijk gezet, onderwijl het scheepken voor zijn oogen al verder doorvaart.

Dan is er aftakeling en niets dan aftakeling. Teleurstelling na teleurstelling. Men kan niet meer, en wilde toch nog zoo gaarne. Een diepe melancholie teekent zich om 't verdonkerd oog.

Maar dit alles ligt dan niet aan den ouden dag, en niet aan de grijsheid, maar alleen aan de zelfverdwazing van den ongelukkige, die zelf de oorzaak van zijn steeds dieper inzinkende ellende is.

Heel anders daarentegen staat 't met hem, die steeds dieper leerde inzien hoe dic wereld, waarin ook hij zich eens verloor, veel te klein, veel te arm, veel te gering is voor zijn hart waarin God de eeuw gelegd heeft, en hoe hij nu eerst, nu hij van de wereld zich losser gaat gevoelen, vrijer en ruimer zijn geest ontspannen kan, om reeds hier op aarde een hoogeren vrede te genieten.

Het vuur van de passie raakt dan gebluscht. De begeerlijkheid, die eens uit zijn oog spatte, is bezworen. Dat alles heeft hij gekend, heeft hij genoten, maar hoe weinig blijvende winste heeft het hem aangebracht? En zoo leeft hij nog wel in de wereld meê, maar slaat op die wereld een zoo heel anderen blik. Het lijkt hem nu alles zoo ijdel, zoo onbeduidend. Ook hij moest er door heen, om dit te leeren inzien, en eens heeft ook hij zich op die wereld geworpen met een hart vol verlangens. Maar die wereld kon zijn hart niet bevredigen. Zijn hart is te diep, is te ruim, vraagt meer dan dit voorbijgaande hem geven kan, en nu voelt hij zich o zoo gelukkig, dat die spanning waarin de wereld zijn ziel hield bevangen, voorbij is gegaan, en dat hij nu in *zichzelf*, in zijn eigen gemoedsleven zich den toegang ziet ontsloten tot een hoogeren vrede, tot een zaliger gerustheid, die hem elken morgen en elken avond met het eeuwige in aanraking brengt en met het eeuwige vervult.

Neen, hij zou niet terug *willen*. Hij staat nu zooveel zekerder en vaster. Zijn innerlijke vrede is nu zooveel machtiger. De les des levens moest ook hij leeren, en hij heeft die geleerd, maar nu heeft dat leven vol passie en vol storm dan ook zijn machtige bekoorlijkheid voor hem verloren. Hij begrijpt nu de wereld zooals hij ze vroeger nooit begreep, in haar woelen en bedoelen, in haar misleiding en verleiding, en hij dankt zijn God, dat hij, den storm behoiden doorgekomen, nu iets van boven tot zich voelt nederdalen, om hem voor te bereiden op zijn eigen ingang in die hoogere wereld; en die hoogere wereld is hem nu geen phrase en geen beeld der verrinning meer, maar de hoogste realiteit.

Zoo is de grijze van dagen, die geplant is in de Voorhoven zijns Gods. Niets aan hem verdort, maar alles vergroeit tot hoogere fijnheid en tot fijner gewaarwording.

Terug in het vroeger leven, neen, dat nooit! Vooruit, hoogerop is nu de leuze van zijn ideaal geworden.

Afgelegd, toen hij man werd, wat des kinds was, en zoo ook afgelegd wat des mans was, nu hij oud en welbedzagd werd.

En nu de laatste voorbereiding, de zoo noodige laatste voorbereiding om over te gaan in de heerlijkheid zijns Gods.

Amsterdam, 31 Mei 1907.

Van moderne zijde heeft men, gelijk te verwachten was, het ons zeer euvel geduid, dat we wezen op de zwakke bestrijding, die het referaat van den heer S. K. Bakker om het socialisme aan te bevelen, op de vergadering der moderne theologen vond.

De *Hervorming* ging zelfs zoover ons van laster te beschuldigen.

We hebben met opzet het officieele verslag van deze vergadering afgewacht, om te zien of onze indruk wellicht onjuist was geweest. Nu de *Hervorming* zelf in een bijblad een uitvoerig verslag èn van het referaat èn van het daarop gevolgde debat geeft, meenen we op dit verslag als juist te kunnen afgaan.

Uit dit verslag nu blijkt, dat van de zeven heeren, die aan het debat deelnamen, slechts twee verklaard hebben het geheel met den inleider oneens te zijn, nl. de heer Dr. C. J. Niermeijer en de heer Bax Jr. Een der debaters, de heer Bruinwold Riedel, viel scherp den heer Niermeijer aan over diens critiek, nam het voor den referent op en verklaarde openlijk hulde te wille brengen aan het socialisme als *streven*, al keurde hij het *doel* van het socialisme af.

De heer N. J. C. Schermerhorn vond, dat de referent niet ver genoeg ging. Niet van de sociaal-democratie, maar van de anarchie wachtte hij alleen heil:

De heer N. J. C. Schermerhorn vindt een sociaal-democratisch addertje in het referaat. Men heeft de menschen niet te leeren, dat ze moeten heerschen, maar dat zij de maatschappij en den mensch moeten dienen. De vorige sprekers hebben over het staatssocialisme gesproken. Men moet niet den weg van de sociaal-democratie, maar den weg van de anarchie opgaan. Niemand moet willen heerschen, ook niet een meerderheid van volk, zooals in de democratie. Onder elke „cratie" zal de meerderheid beslissen en daardoor belemmerend werken op den vooruitgang, die steeds wordt gedragen door revolutionaire minderheden. Slechts die maatschappij is gewenscht, waarin de mensch zich ten volle zal kunnen ontplooien, d. i. eene maatschappij, waarin de individueele vrijheid is gewaarborgd.

Van meer beteekenis dan wat deze dii minores orakelden, is wat Prof. Bruining in 't midden bracht, die in het referaat nog al scherp was aangevallen om wat hij in een catechisatieboekje over het socialisme had geschreven. De verdediging van Prof. Bruining, die zich alleen wist te beroepen op het reeds verouderde populaire geschrift van Bellamy „Het jaar 2000", was zeker niet schitterend. Wat het referaat zelf betrof, verklaarde hij „het eerste gedeelte tot op aanmerkelijke hoogte met instemming te hebben gehoord". Het tweede gedeelte had hem echter „onbevredigd" gelaten. Op de vraag: welk doel de socialisten stelden en hoe ze dit doel wilden bereiken, had hij geen antwoord ontvangen. Onder de socialisten zelf heerschte nog veel verschil van gevoelen en zoolang ze 't onderling niet eens waren, „kunnen wij, zeide Prof. Bruining, zeker veel gevoelen voor wat hen drijft, kunnen we ook hun scherpe critiek op bestaande toestanden met ingenomenheid begroeten, overtuigd, dat dit indirect een veelszins heilzamen invloed zal uitoefenen, maar kunnen we toch ten slotte hun optreden niet anders dan onbezonnen achten, kunnen we in geen geval daarmede meegaan".

Zwakker bestrijding is wel nauwelijks denkbaar. De referent had dan ook geen ongelijk, toen hij zijn repliek begon met de opmerking, dat „hij iet of wat verlegen was wat hij zeggen zou, daar geen der sprekers *iets heeft ingebracht tegen de gronden* waarmee hij zijn oordeel over de zedelijke beteekenis van het socialisme trachtte te motiveeren". De juistheid dezer opmerking kan kwalijk ontkend worden. Van een principieele oppositie was geen sprake geweest.

Onze critiek was, zooals uit dit verslag blijkt, eer te zwak, dan te sterk gekleurd.

Naar de pers meêdeelt heeft de Kerkeraad der Hervormde Kerk te Ameide a./d. Lek geweigerd in het lidmatenboek aldaar in te schrijven enkele jongelieden, die na eerst bij den Protestantenbond godsdienstonderwijs te hebben genoten, daarna belijdenis hadden afgelegd voor den Kerkeraad te Sliedrecht en nu te Ameide als leden wilden ingeschreven worden.

De afgewezenen hebben zich thans gewend tot het Classicaal Bestuur van Gouda.

We behoeven wel niet te zeggen, dat deze daad van trouw van Ameide's Kerkeraad door ons met hartelijke ingenomenheid wordt begroet. Natuurlijk mag verondersteld worden, dat de Kerkeraad zulk een besluit niet nam dan na ernstig deze beslissing te hebben overwogen en bereid is de gevolgen te dragen. De Kerkeraad weet, dat hij daardoor in botsing komt met de reglementen en de hoogere besturen de inschrijving gelasten zullen. Indien men van plan was op bevel van het classicaal of provinciaal bestuur het hoofd in den schoot te leggen en deze moderne lidmaten in te schrijven, dan zou de aanvankelijke weigering niets dan een schijnvertooning geweest zijn, die al van zeer weinig zedelijken ernst getuigde. We mogen daarom niet anders aannemen dan dat de Kerkeraad van Ameide zijn *non possumus* tot het einde toe handhaven zal, en dan zal een conflict kwalijk te vermijden zijn.

Zoo neemt de crisis in de Hervormde Kerk allengs een acuten vorm aan.

Eenerzijds ziet men, hoe in de moderne kringen een ongekende anticiteit ontwikkeld wordt om het verloren terrein te herwinnen en weer de macht in de Synode in handen te krijgen.

En aan de andere zijde ontwaakt al meer de conscientie bij degenen, die nog trouw blijven aan de belijdenis der vaderen en gevoelen, dat moderne leeraren en moderne lidmaten in Christus Kerk niet mogen worden geduld.

Genadeverbond en zelfonderzoek.

XXXI.

Evenmin als van een *uitwendig* en *inwendig genadeverbond*, mag er gesproken worden van *uitwendige* en *inwendige bondgenooten*.

Niet alleen dat daardoor de kracht en beteekenis van het genadeverbond zelf verzwakt wordt, maar door deze scheiding te maken wordt aan deze uitwendige bondgenooten ook een wettige positie in de Kerk verschaft, treden ze in de Kerk op als een zelfstandige groep van leden met eigen rechten en eigen verplichtingen.

Als uitwendige bondgenooten hebben ze van ergerlijke zonden zich vrij te houden, zuiver te zijn in de belijdenis, trouw hun uiterlijke godsdienstplichten waar te nemen; en daartegenover staan dan de voorrechten, dat ze de prediking des Woords mogen hooren, hun kinderen mogen laten doopen, als leden der Kerk mogen te boek staan. Natuurlijk heeft dit alles met de zaligheid der ziel niets te maken en brengt het geen waarachtige gemeenschap mee met de geestelijke weldaden van het Genadeverbond. Maar daarvan afgezien is hun positie een volkomen gewettigde en geoorloofde. Als uitwendige bondgenooten beantwoorden ze aan de hen gestelde eischen. En mits ze zich maar niet als bekeerden voordoen, terwijl ze het nog niet zijn, en zich wel wachten om aan het Avondmaal te gaan, dat alleen voor Gods kinderen bestemd is, kan er op hun staat zelfs geen aanmerking gemaakt worden.

De Kerk wordt dan beschouwd als een soort huisgezin. De innerlijke kern van het gezin wordt gevormd door de ouders en de kinderen; daaromheen staan de dienstboden, die, al deelen ze niet in de voorrechten van het kindschap, toch als huisgenooten beschouwd worden. Niemand zal van een dienstbode dezelfde liefde en aanhankelijkheid vragen als van een kind, maar omgekeerd heeft een kind dan ook geheel andere rechten dan een dienstbode. Zoolang de dienstbode maar trouw haar plicht vervult en zich niet aanmatigt wat alleen het kind toekomt, is haar positie in het gezin volkomen in orde. Ze behoort tot het gezin, ze vormt er wettig deel van; alleen ze mist de rechten aan het kindschap verbonden.

En zoo stelt men zich nu ook de Kerk voor. Ook de Kerk is zulk een huisgezin Gods op aarde. De kern van dit gezin vormen de ware kinderen Gods, de inwendige bondgenooten, de ware geloovigen. Maar daaromheen scharen zich als breede zoom de uitwendige bondgenooten, de historisch-geloovigen. En mits deze gewone leden der Kerk maar voldoen aan de hen gestelde eischen en zich niet voor ware geloovigen uitgeven, is op hun toestand niets aan te merken.

In sommige Amerikaansche Kerken heeft deze opvatting zelfs consequent tot een vaste indeeling in de gemeente geleid. Men houdt er twee lidmatenboeken op na. Het eene voor de Kerkgangers, die de bediening des Woords bijwonen, hun kinderen laten doopen, de uitwendige bondgenooten. En het andere voor de Avondmaalgangers, degenen die waarlijk belijdenis des geloofs hebben afgelegd, de inwendige bondgenooten.

En al heeft men in ons land de scheidslijn nooit zoo scherp durven doortrekken en de gemeente officieel in twee groepen durven indeelen, in de practijk komt de beschouwing toch vrijwel op hetzelfde neer. Alleen met dit onderscheid, dat men in het Noorden van ons land geen belijdenis des geloofs aflegt, voordat men weet gerechtigd te zijn tot het Avondmaal. De grens loopt daar tusschen de doopleden en de belijdende leden. Terwijl men in het midden en zuiden van ons land wel belijdenis des geloofs aflegt, maar die belijdenis des geloofs van het Avondmaal scheidt. Daar loopt de scheidingslijn tusschen de belijdenisleden zelf door en maakt onderscheid tusschen de Avondmaalgangers en de niet-Avondmaalgangers.

Zoo krijgt men in de Kerk tweeerlei leden. Gewone leden, mannen en vrouwen, die zeker niet tot de ongeloovigen willen gerekend worden, maar die evenmin zich zelven voor bekeerd houden. De historisch-geloovigen. En daarnaast de leden met een exponent, de buitengewone leden der Kerk, de leden aan wier ziel werkelijke genade door God bewezen is.

Nu spreekt het wel vanzelf, dat we geen oogenblik zullen ontkennen, dat de werkelijke toestand in de Kerk aldus zijn kan en ook is. Aangezien de Kerk niet over het inwendige oordeelen kan of mag, moet de Kerk wel afgaan op de uitwendige belijdenis en den uitwendigen wandel. Of de Kerk hierbij niet meer dan dusver vaak geschiedt, er acht op heeft te geven, dat niemand tot het Sacrament wordt toegelaten, bij wien niet eenige teekenen van een veranderd leven te bespeuren zijn, laten we hier rusten. Onze vaderen te Dordt hebben wel degelijk er op aangedrongen, dat de predikanten niet maar ieder, die dit zelf verlangde, op de zoogenaamde belijdenis-catechisatie zouden toelaten, maar „deze voorzichtigheid zouden gebruiken, dat ze zoodanigen tot zich riepen om onderwezen te worden, dewelke zij zien, dat eenige merkelijke hope van vrucht van zich geven en die zij weten, dat met de zaligheid hunner zielen bekommerd zijn." Maar al mag deze vermaning wel ernstig ter harte worden genomen om geen mondbelijdenis in de hand te werken, ten slotte kan de Kerk alleen op het uitwendige afgaan. Wat in het hart des menschen omgaat, weet de mensch zelf alleen.

Daaruit volgt, dat er in de Kerk historisch geloovigen en oprecht geloovigen zullen gevonden worden en men dus metterdaad tusschen die beide onderscheid maken moet. Alleen, die onderscheiding mag nooit er toe leiden, dat de historisch-geloovigen een *wettige* positie in de Kerk krijgen. Daarom wraakten we de onderscheiding van uitwendige en inwendige bondgenooten. Onze Belijdenis kent in de Kerk slechts *goede leden* in den zin van ware geloovigen en *hypocrieten* of huichelaars. Men spreke daarom liever niet van *uitwendige* en *inwendige* bondgenooten, maar met onze belijdenis van *ware* en *valsche* bondgenooten. Daardoor eerst wordt het duidelijk, dat de positie van zulk een historisch geloovige in het Genadeverbond niet een wettige en geordende, maar een scheeve, een innerlijk onware, een valsche is. Hij treedt op als bondgenoot; hij matigt zich den naam en de rechten van het bondgenootschap aan; hij wil door de Kerk als bondgenoot behandeld worden. En hij voert een eeretitel die hem niet toekomt, neemt een staat in, waartoe hij niet gerechtigd is, heet een bondgenoot, terwijl hij het niet werkelijk is.

Zijn positie is dus volstrekt niet gelijk aan een dienstbode, die, al neemt ze een ondergeschikte plaats in, toch wettig tot het gezin behoort. Het zou een dwaasheid wezen een dienstbode er een verwijt van te maken, dat ze geen kind van het gezin is, en haar daarom een onwettige positie ten laste te leggen. Als dienstmaagd is ze in dat gezin volkomen op haar plaats, maar niemand zal er dan ook aan denken haar den titel, de voorrechten, de eereplaats van een kind te geven.

Geheel anders daarentegen staat het in de Kerk. Elk die tot de Kerk behoort draagt, gelijk onze Confessie het uitdrukt, het veld- en merkteeken van Christus. Hij draagt, om het in onze taal over te zetten, de uniform van den Koning, legt den eed van trouw af aan zijn vaandel, neemt plaats onder zijn legerscharen, treedt op als soldaat van Christus. Een van beiden is nu slechts mogelijk. Of hij draagt die uniform terecht, omdat hij metterdaad een dienstknecht is der gerechtigheid, òf die uniform vloekt met zijn innerlijk bestaan, omdat hij in werkelijkheid een dienstknecht is der zonde.

Men kan naar Christus' eigen woord niet twee heeren tegelijk dienen, God en Satan, Christus en de wereld. Een tusschentoestand is er niet. Een historisch geloovige is niet iemand, die reeds aanvankelijk met Satan gebroken heeft, maar nog niet het eigendom van Christus geworden is. Zoolang hij niet waarlijk in Christus gelooft, staat hij nog onder de macht van Satan. Alleen dien de Zoon heeft vrijgemaakt, is waarlijk vrij. Voor ons bewustzijn mag er een overgangstijdperk wezen; van een bloot historisch geloof mogen we komen tot ontdekking aan onzen zondigen toestand, tot een bekommerd worden over onze zaligheid, tot een toevluchtnemen tot den eenigen Middelaar en Borg om eerst daarna ons door Hem gered te weten. Maar wie waarlijk ontdekt is aan de zonde, bekommerd is over zijn zaligheid, tot Christus de toevlucht neemt, is niet meer een historisch geloovige; bij hem begint reeds het waarachtige geloof zich te openbaren, aanvankelijk is hij reeds uit de macht van Satan verlost. Over zulke werkelijke bekommerde zielen spreken we hier dus niet. Onder de historisch geloovigen verstaan we alleen de mondbelijders, de schijn-christenen, degenen in wier hart het nog niet tot een breuke met de zonde is gekomen. Van dezulken nu kan en mag niet anders gezegd worden dan dat ze innerlijk vijanden van God en van Christus zijn. En waar ze dan toch het veld- en merkteeken van Christus dragen, daar zijn ze geen ware, maar valsche bondgenooten.

In zeker opzicht kunnen ze dus gerekend worden tot het genadeverbond te behooren, evenals een spion, die de uniform van het vijandelijke leger aantrekt, zich bij dat leger in dienst begeeft en met de soldaten van dat leger optrekt, gerekend wordt tot dat leger te behooren. Zelfs deelen ze tot op zekere hoogte in de voorrechten van het Genadeverbond, gelijk zulk een spion ook de wapenen, de voeding, de soldij van dat leger ontvangen zal. Maar in werkelijkheid hebben ze aan het Genadeverbond geen deel. Hun zijn in het Genadeverbond brengt voor hen geen waarachtige genade mede, maar juist omgekeerd verzwaring van het oordeel, evenals zulk een spion, wanneer zijn verraad ontdekt wordt, veel erger zal gestraft worden dan een openlijke vijand. Dat is het wat Christus gezegd heeft: het zal Tyrus en Sidon verdragelijker zijn in den dag des oordeels dan ulieden.

Leestafel.

Gedenkboek van het Vijftigjarig Jubileum der Christelijke Gereformeerde Kerk A. D. 1857—1907. Uitgegeven door de Semi centennial comm. Verkrijgbaar bij de Boekhandelaren J. B. Hulst, 936 Fith Ave. B. Sevensma 347 So. East St. Grand Rapids, Michigan, V. S. A.

In en na 1846 hebben vele mannen en vrouwen der Scheiding met hun predikanten van Raalte, Scholte en van der Meulen als leiders, Nederland verlaten en zijn getrokken naar Amerika.

De toenmalige sociale nooden, maar vooral de overtuiging, dat God met zijn oordeelen over Nederland was gekomen, dreef hen daartoe.

In N. Amerika in de wouden van Michigan, op de prairiën van Iowa hebben zij zich gevestigd.

In de eerste jaren was het een zware strijd om het bestaan; veel is er geleden; vooral in Michigan.

Onder dit alles hebben deze geesteskinderen van Kalvijn de Kerk, voor wier welwezen zij zich in het oude vaderland reeds zoo veel offers hadden getroost, niet vergeten; te midden van hun nood en ontbering droegen deze geloovigen zorg, zich, naar gereformeerde beginselen, plaatselijk als kerken in te richten; tusschen die plaatselijke kerken verband te leggen en te houden.

En God, die hen uit zooveel nood en lijden redde, zegende ook dit hun kerkelijk leven.

Toen is het gebeurd, dat deze kerkengroep zich vereenigde met de Reformed Protestant Dutch Church, zooals die destijds heette.

Dit gebeurde in 1850.

De Dutch Reformed Church is de oude Hollandsche Kerk in Amerika. In 1628 hadden te Nieuw Amsterdam, thans New York, geloovigen uit Nederland zich als Kerk geconstitueerd. Ook elders zijn daarna Hollandsche Kerken gesticht en ruim anderhalve eeuw was deze Nederduitsche Gereformeerde Kerk het voedsterkind van de Classis Amsterdam der Gereformeerde Kerken in Nederland.

Eerst in 1792 is zij als onafhankelijke Kerkengroep opgetreden.

De vereeniging tusschen de beide groepen van Kerken, die in 1850 tot stand kwam, was gezocht door de Dutch Reformed Church.

De predikanten der Gescheidenen, met name Van Raalte, hadden er sterk op aangedrongen en wie de Scheiding ten onzent kent en dus weet dat zij allerminst uit een separatistischen geest is opgekomen, zal dan ook kunnen begrijpen, dat deze emigranten, die toch niet anders bedoelden dan gewoon gereformeerd te wezen, zich al spoedig voor deze vereeniging dieten vinden.

Dan, hoe goed ook van weerskanten bedoeld, al spoedig bleek het, dat velen van de nog zoo kort uit Nederland gekomenen zich in het nieuwe kerkverband niet konden vinden.

En zij hebben het toen weer verbroken.

Het kwam tot, wat het Gedenkboek noemt, een terugkeer; en den 8ste April 1857 was, zooals het daarin ook heet, de geboortedag der Christelijke Gereformeerde Kerk in Noord-Amerika als zelfstandige kerkengroep.

Over die daad van '57 is en wordt verschillend geoordeeld.

Ook hier is zeker de psychologische verklaring een gemakkelijker en veiliger werk, dan de zedelijke beoordeeling.

Onze Gereformeerde Kerken in Nederland zijn dan ook zoo verstandig geweest zich hier van oordeel te onthouden. Zoo met de Dutch Reformed Church als met de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika staat onze Kerk in correspondentie, en het ontvangen harer afgevaardigden op onze Generale Synodes is ons een genoegen en een eere.

Onder deze omstandigheden zal dan ook in onze Kerken het Gedenkboek met hartelijke belangstelling worden ontvangen en gelezen.

Niet alleen de band van het bloed, de stamverwantschap, de nationaliteit, voor een deel zelfs de eenheid van taal, maar ook en bovenal de eenheid van belijdenis werkt hier.

Ik kan de lezing van dit hoogst belangrijk Gedenkboek aan alle gereformeerden ten onzent aanbevelen.

Ds. Henry Beets, de verdienstelijke hoofdredacteur van de zoo talentvol geredigeerde *Banner of Truth*, dien ik, toen hij op onze Synode te Arnhem zijn Kerk representeerde, in intiem gesprek, als een man van veelzijdige ontwikkeling en groote scherpzinnigheid leerde kennen, opent het Gedenkboek met een instructief artikel over: *de Chr. Geref. Kerk in haar Oorsprong en Worstel-Periode.*

Ds. W. Bode handelt dan van *Onze Duitsche Gemeenten.*

Waarom praat die nu ook niet van „Kerken"?

Rev. M. J. Bosma van Our American Churches

Verder licht het Gedenkboek u in over de Theologische School te Grand Rapids, Seminarie en College bel, met 10 professoren en 150 studenten, naar de afbeelding aanwijst, huizend in 'n benijdenswaardig prachtgebouw. Dan, over den arbeid der Chr. Geref. Kerk op het gebied van Inwendige Zending; Heiden- en Joden-Zending; over haar Pers (*de Wachter, The Banner, Der Reformirte Bote, De Gereformeerde Amerikaan, Het Jaarboekje*). Eindelijk over nog tal van andere onderwerpen.

Gij leert door dit *Gedenkboek*, dat u met zijn 52 afbeeldingen, waaronder ook van in Nederland bekende personen, ook aanschouwelijk onderwijs biedt, de Christelijke Gereformeerde

Kerk in Amerika met haar 170 kerken, die saam zes-en-zestig-duizend leden tellen en waarin thans 115 predikanten dienen, als een wel betrekkelijk kleine, maar toch zeer bloeiende, en wat meer zegt, naar gereformeerde norm, zuivere Kerk kennen.

Met begrijpelijke belangstelling sloeg ik op wat het Gedenkboek over het Hooger Onderwijs der Theologische School vermeldt. Men leest daar niet onbelangrijke particularia in als, o.a. dat Ds. A. Brummelkamp Jr., predikant te Groningen, in 1883, later Prof. D. K. Wielenga van Kampen en nog later Dr. Wielenga te Arnhem als hoogleeraar werden begeerd. Maar ook leest men er belangrijker dingen in dan deze. Zoo b.v. dat de quaestie over supra- en infra-lapsarisme, toen Dr. Vos, een voorstander van het supralapsarisme, er de Dogmatiek onderwees, „eenige wrijving veroorzaakte"; dat in 1905 de School een storm periode had en wel veroorzaakt door de vraag: heeft de Kerk al of niet het hoogste gezag over de Theol. School en dus over de Theol. wetenschap, die daar zal worden onderwezen; en ook, dat Prof. Ten Hoor toen aan het Curatorium de volgende vraag stelde: „Mag ik in mijn onderwijs uitgaan van het beginsel, dat God is het object der Theologie, en dat het begrip Theologie dus niet moet afgeleid worden uit het begrip, of het object der wetenschap in het algemeen, en de Theologie niet ondergeschikt is aan, maar koningin is van de wetenschappen"?

Metterdaad, dit Gedenkboek is niet alleen een bijdrage voor de kennis der Amerikaansche Kerkgeschiedenis, maar ook voor de kennis van van het Gereformeerde leven dat, hoe ook onderscheiden door tijd en plaats, altijd en overal hetzelfde is.

Uit de Pers.

Het slot van het artikel, dat Mej. H. S. S. Kuyper in *Ons Tijdschrift* schreef over Amerika's Kerkelijk leven, laten we thans volgen:

De verschillen tusschen de onderscheidene kerken — in ons land dikwijls het éénige, waar men oog voor heeft — worden in Amerika weinig of niet gevoeld. De kerk mist dezelfde diepte als het gansche leven. Want het leven in kleine, elkander niet kennende, soms zelfs schuwende en minachtende, christelijke kringen, zooals dat bijv. ons land toont, komt niet alleen voort uit bekrompenheid en eigengerechtigheid, zooals een oppervlakkig oordeel meent, maar is evenzeer te verklaren uit den ernst van ons Hollandsch karakter èn uit onze historie. Zoo is de, in onzen tijd met zijn geheel veranderde constellatie in de wereld der geesten, in hare heftigheid ongemotiveerde antipathie tegen Rome, die sommigen Hollanders nog altijd in 't bloed zit, alleen historisch te begrijpen. Maar niet minder uit onze neiging, om ons gedurig van alles rekenschap te geven. Wij denken veel na, wikken en wegen, en zeggen met een voor onzen volksaard karakteristiek spreekwoord, dat goed overleg 't halve werk is. Beginselen gaan ons ter harte, wij oordeelen een kerk in de eerste plaats naar hare belijdenis. In Amerika staat de praktijk des levens op den voorgrond, en wordt een kerk vooràl beoordeeld naar haar arbeid op christelijk gebied. Bij ons is de groote vraag: wat *denkt* gij? — in Amerika: wat *doet* gij? — op de hielen gevolgd door: *hoe* doet gij 't?

De namen der verschillende kerken in Amerika hebben dan ook niet veel meer beteekenis dan die welke wij aan straten of gerechten geven. De leden en predikanten dier kerken gaan op de meest vriendschappelijke wijze met elkaar om. Men legt vooral den nadruk op het *gemeenschappelijke* in de belijdenis. Het overige, zeggen ze, is immers maar bijzaak?

Dit toont oppervlakkigheid. Natuurlijk. Het geheele christelijke leven is er oppervlakkig, en daardoor gemakkelijk voortglijdend op gladde baan. Men neemt het bijv. zoo nauw niet met de autoriteit der Schrift, noch met allerlei dogmatische quaesties, die bij ons dikwijls den bodem vaneenrijten. De hooge waarde der dogmatiek als vaste rots in den maalstroom der tijden, wordt in Amerika doorgaans onderschat. De preeken zijn dan ook vooral ethisch en practisch, slechts bij hooge uitzondering dogmatisch. Erkend moet, dat zij kort zijn, krachtig, frisch en met geestdrift worden uitgesproken, zoodat de menschen uitstekend luisteren. Zelden of ooit heb ik iemand zien slapen. De Hollandsche behoefte om begrippen te preciseeren en beginselen uit te pluizen, kent men in Amerika niet. Men geeft „mooie gedachten" en „nuttige wenken" (soms werkelijk mooi en zéér nuttig) vooral zulke, die niet te veel van het geestelijk digestie-vermogen der toehoorders zullen vergen.

Men begrijpt het gevaarlijke van de opvatting De Schrift heeft duizelingwekkende diepten en ontzaglijke hoogten, en het is zware arbeid, waartoe slechts enkelen bekwaam zijn, er deze verborgen schatten uit te voorschijn te halen.

Nu kan men tegenover de Schrift tweeërlei standpunt innemen. Of zich buigen en zeggen: ik weet niets, maar ik geloof, wat God mij geopenbaard heeft, en dan de worsteling aanvaarden, om het geopenbaarde te verstaan en in harmonie te brengen met eigen leven en het leven buiten ons. Of zeggen: Ik neem uit de Schrift wat ik mooi vind en begrijpen kan.

Kiest men het laatste, dan is hiervan tweeërlei het gevolg. Ten eerste, dat men een veel gemakkelijker standpunt inneemt. Of eigenlijk kan men hier niet van een *standpunt* spreken. Het is het zetten van den voet op een hellend vlak, waarop men niet dan met uiterste krachtsinspanning bovenaan staande blijft. Wie tot die krachtsinspanning niet in staat is, glijdt, zonder het te willen of te merken, al verder naar beneden. Een tweede gevolg is, dat men zich min of meer de gelijke voelt van een ander, die een andere keuze uit de Schrift doet, en dus „verdraagzaam" is jegens verder afgeledenen, tot de modernen incluis.

Deze geest is bezig het Amerikaansche christelijke leven te doordringen, en men begrijpt dat de praedispositie hiertoe zoo gunstig mogelijk aanwezig is. Weinig zich bekommeren om details van belijdenis, ook niet in anderen, een op den voorgrond stellen van den persoonlijken band aan Christus en het volbrengen van veel christelijke werkzaamheden, — zucht tot vereenigen, verbroederen, tot een leven *en gros*, waar vriendelijkheid in den omgang, een streven om 't elkaar aangenaam te maken, den toon aangeven.

Hierbij komt, dat in de wereld der gedachte daar, waar beginselen en levensopvattingen opkomen en vaste vormen aannemen, Amerika Europa *volgt*. Gewend op dat diepere gebied des levens Europa's minder te zijn, laat het zich gaarne en gewillig in dit opzicht door Europa den weg voorschrijven.

Wie geen vreemdeling is in de geschiedenis van Europa's christelijk leven in de laatste halve eeuw, — den tijd van 't schristendom boven geloosverdeeldheid" — begrijpt welke geest, — die nu reeds in Europa weinig meer meetelt en zich of opgeheven heeft tot beslister belijden òf verloopen is in driester negatie, — hier in Amerika nagist.

Niet zulke groote verschillen tusschen de kerken onderling — maar ook niet zulk een afstand tusschen kerk en wereld. Het kerkelijk leven staat in Amerika in goede reuke. Het neemt een plaats in vóóraan op de markt des publieken levens. [1])

De plannen en daden van kerken en christelijke vereenigingen worden in de neutrale bladen besproken en meestal met groote waardeering vermeld. Zelfs van de voornaamste preeken, die Zondags gehouden zijn, vindt ge Maandagmorgen een uittreksel in de locale bladen, die overigens verre van schristelijk" zijn.

Een predikant is een man van aanzien en invloed, de beste standen zijn in de predikantenwereld vertegenwoordigd. Er is niet die vijandschap, die openlijke afkeer als bij ons. De geheele maatschappij ligt er, min of meer, onder christelijk beslag. De christennaam is in eere. En men schaamt zich dan ook niet, voor zijn belijdenis — die gewoonlijk kort van inhoud is! — uit te komen.

Zoo zien wij het kerkelijk leven in de Nieuwe Wereld zich geheel anders openbaren dan in de Oude.

Bij ons scherpe tegenstelling tusschen kerk en wereld, tusschen de kerken onderling, — dikwijls scherper dan nuttig of noodig is. In Amerika een geest van gelijkheid, van verbroedering, die niet zelden in verflauwing der grenzen ontaardt. Bij ons een zoodanig op den voorgrond plaatsen van dogmatiek en belijdenis, dat het leven, dat móér is dan intellect en gedachte alléén, dikwijls niet genoegzaam tot zijn recht komt. 't Primaat van 't intellect wil niet zeggen, dat, wat in de tweede en derde plaats komt, *quantité négligeable* zou zijn. Wie zien wil, wat er van deze *quantité* te maken is, kan in Amerika te recht. Maar Amerika's fout is, dat het dogmatiek en belijdenis omtroond heeft, en in meer dan één kerk den schepter heeft gelegd in handen, die tot dienen en niet tot heerschen geroepen zijn. Want het is in de kerk, evenmin als in het leven, een quaestie van het een òt het ander, — maar een quaestie van de juiste verhouding, waarin het een tòt het ander staat. Het eerste, wat het eerste moet zijn; het tweede, wat het tweede moet zijn. Ieder op hun plaats, maar ook ieder in hun volheid.

Zullen wij alléén veroordeelen? Wij, die Amerika's meerderen zijn in het handhaven van belijdenis en beginselen, zullen wij er geen oog voor hebben, dat Amerika ons vooruit is waar het aankomt op het in overeenstemming brengen van de praktijk en de vormen van het kerkelijk leven met de eischen van onzen tijd? Wij, die in dit opzicht nog zoo dikwijls ons gedragen, alsof de ontwikkeling van het leven eenige eeuwen had stilgestaan?

Doch waar zal ooit op aarde, ook in de Kerk van Christus, het volmaakte gevonden worden? Wij kennen en werken allen ten deele, tot de volheid der tijden zal zijn ingegaan. Eerst dan zal de Gemeente zijn een bruid zonder vlek of rimpel.

Critiek op het kerkelijk leven èn in ons land èn in Amerika ontbreekt in dit artikel zeker niet. Maar die critiek gaat toch tegelijk met een waardeering van het goede gepaard en zal daarom niet kwetsen, maar tot verbetering strekken kunnen.

[1]) Typisch leek mij in dit opzicht een kerk in New-York in een der voornaamste buurten. Op den gevel prijkte in reuzenletters: *Wij prediken Christus en dien gekruist.*

Officieele Berichten.

Prov. Synode van Overijssel.

Wegens de verkiezingen in Overijsel moet de datum der vergadering van de Prov. Synode der Geref. Kerken in Overijsel, te Hardenberg te houden, verzet worden van 12 op 20 Juni 1907.

Namens de roepende Kerk van Hardenberg:

C. C. Schot Cz., *praeses.*
H. Waterink, *scriba.*

Hardenberg, 27 Mei 1907.

Prov. Synode van Drente.

De Prov. Synode der Geref. Kerken van Drente zal D.V. gehouden worden te Hoogeveen niet 11 Juni, maar Woensdag 12 Juni a.s.

Namens de roepende Kerk van Hoogeveen:

Ds. T. Oegema, *praeses.*
J. Eikelboom, *scriba.*

Voorbarig bericht.

In tal van kerkelijke bladen heeft het bericht een plaats gevonden, dat Ds. Taal van Krimpen a/d Lek een roeping naar de Hollandsche Geref. Kerk te Buenos Aires had aangenomen. Zelfs werd medegedeeld, dat hij met Juni derwaarts zou vertrekken. Feit is, dat Deputaten voor de correspondentie met buitenlandsche kerken wel met de broederen te Buenos-Aires in correspondentie zijn; dat deze sterk verlangen een leeraar uit Nederland tot hen te zien komen; dat ook gecorrespondeerd werd met Ds. Taal over deze zaak; dat er echter nog geen genoegzame inlichtingen bekomen zijn, die een definitieve beslissing mogelijk maken.

Namens Deputaten:

Js. van der Linden.

Den Haag, 27 Mei 1907.

Kort verslag van de vergadering der Classis Schiedam gehouden te Vlaardingen 21 Mei 1907.

1. De vergadering werd door Ds. Berends, voorzitter van den Kerkeraad der roepende kerk van Maasland, met gebed geopend na het zingen van Ps. 25 : 2 en het lezen van Ef. 4 : 1—6. De presentie-lijst werd geteekend.

2. De Brs. Koster en Vonk werden aangewezen om de credentie brieven na te zien. Alle kerken waren vertegenwoordigd.

3. De acta der vorige vergadering werden gelezen en goedgekeurd.

4. Ingekomen stukken uit de Classis Harderwijk en de Classis Dokkum werden voor kennisgeving aangenomen.

5. Ds. Sluyter rapporteert aangaande de verdeeling der vakken voor Examina, en tevens betreffende den tijd daarvoor disponibel. Volgens deze regeling wordt het werk als volgt verdeeld: Exegese O. T.: Ds. Jonkers pr., Ds. Berends rec. Exegese N. T.: Ds. Goris pr., Ds. Sluyter sec. Leerstell. godgeleerdheid: Ds. Greydanus pr., Ds. Goslinga sec. Inhoud der H. S.: Ds. Koster pr., Ds. Drost sec. Kerkgeschiedenis: Ds. Meijnen pr, Ds. Vonk sec. Zedekunde: Ds. Loois pr., Ds. v. Haeringen sec. Practische vakken: Ds. Goslinga pr., Ds. Sieders sec. Kerkecht: Ds. Berends pr., Ds. Goris sec. Symboliek: Ds. Sieders pr., Ds. Loois sec.

6. Het voorstel-Douma zal in de eerstvolgende vergadering behandeld worden. De roepende kerk zal het voorstel in zijn geheel op het agendum plaatsen.

7. Het voorstel der Commissie tot regeling van het percentage wordt voor één jaar aanvaard. Kerkvisitatoren zullen op de draagkracht der kerken acht geven, om desnoods later veranderingen te maken.

8. Tot afgevaardigden naar de Part. Synode worden benoemd, van de predikanten Ds. Goslinga en Ds. Berends primi, en tot hunne respectieve secundi Ds. Sieders en Ds Vonk; van de ouderlingen de Brs. De Boer en Vermeulen primi, en tot respectieve secundi de Brs. v. d. Ende en Schippers.

9. Bij de rondvraag naar art. 41 D. K. viel niets bizonders op te merken.

10. De Brs. Jonkers en Goris werden als deputaten voor vacatuurbeurten gecontinueerd. Voor het volgend kwartaal is de regeling aldus:

Hoogvliet, Juni, Ds. Sluyter; Juli, Ds. Berends; Aug., Ds. Goris.

Poortugaal, Juni, Ds. Vonk; Juli, Ds. Drost; Juli, Ds. Goslinga; Aug., Dr. Greydanus.

11. De Huishoudelijke regeling voor de Classis Schiedam, en het reglement voor de visitatie van de Gereformeerde kerken in de Classis Schiedam werden behoudens enkele wijzigingen aangenomen, zooals de Commissie van revisie had voorgesteld.

12. Voortaan zullen de vergaderingen der Classis gehouden worden te Vlaardingen; aanvang om 10 uur. Maasluis A zal de eerstvolgende vergadering saamroepen tegen 27 Augustus.

13. Nadat nog de adj. scriba voorlezing had gedaan van de korte notulen, is de vergadering met dankzegging gesloten door Ds. Meijnen.

Uit naam der Classis
J. v. Haeringen Kz., *adj.-scriba.*

Buitenland.

Duitschland. De Gemeinschaftsbeweging in Hannover.

Het blijkt dat men in Duitschland van de „Gemeinschaften" steeds meer heil verwacht. Men wil van kerkelijke zijde die „Gemeinschaften" of gezelschappen kerkelijk maken of op kerkelijke leest schoeien, door de predikanten als leiders te laten optreden. Of daarmede die gezelschappen „kerkelijk" worden, is volgens ons nog de vraag.

Uit Hannover schrijft een predikant: Nergens in Duitschland, Wurtemberg wellicht uitgezonderd, is de bodem voor de gezelschappen zoo bearbeid als in Hannover. Wij hebben in de kringen van de vrienden der Hermannsburger zending voorbeelden van eene eenvoudige kerkelijke en ernstige organisatie van gezelschappen. Wij hebben onder ons volk nog geen wantrouwen tegen de kerk en tegen de predikanten, dat elders den arbeid zoo zwaar maakt. Terwijl de ambtsbroeders in het Westen en het Oosten de klacht laten hooren, dat ieder ander eer dan de predikant bij geloovige kringen ingang vindt, zoo is het bij ons juist omgekeerd. Als predikant voor zeelieden heb ik het wel ondervonden, dat, als ik de menschen op de schepen uitnoodigde om de door mij geleide Godsdienstoefeningen bij te wonen, men mij vroeg: „Zijt gij een geordend predikant? Hebt gij ook gestudeerd?" en als ik die vragen toestemmend beantwoordde, kreeg ik ten antwoord: „Dan komen wij ook." En hier in Hannover heeft het 't bezoek der vergaderingen in de „Gemeinschaft" der landskerk zeer bevorderd, dat wij predikanten aldaar een winter lang de Bijbel oefeningen hielden. Zoo ontwikkelt zich de beweging der „Gemeinschaften" bij ons niet op een wijze, die de vrees rechtvaardigt dat er een element van ontbinding daarin gevonden wordt. Den linkervleugel vormt in zekeren zin het „Osterwalder comité", dat zich bij de organisatie Gnadau aangesloten heeft, en de rechtervleugel is „het Hannoversche comité" voor kerkelijke Evangelisatie en het onderhouden van „Gemeinschaften", hetwelk hen, die door de voordraehten van den predikant Keller gewonnen zijn, in bijbelkransen vereenigt. Wij hebben in dien kring nu een jaar lang gearbeid. Een geheele reeks bijbelkransen is in de stad Hannover gevormd. Deze bijbelkranzen hebben een zeer onderscheiden vorm gekregen, naar het karakter van den heer des huizes of de leidsvrouw of der gezinnen, welke deze in hun huis tot gemeenschappelijke overdenking van Gods Woord uitnoodigen. Sommigen hebben na korten tijd den predikant der gemeente verzocht de leiding van den krans op zich te nemen, daar er onder de leden niemand te vinden was die genoeg tehuis was in Gods Woord om opwekkend en leidend te kunnen optreden. Andere blijven geheel zelfstandig; sommigen hebben een klein gezelschap tot onderlinge stichting, terwijl het in andere tot levendige debatten over de leer en inleiding des bijbels en tot een ijverig onderzoeken van nieuwe Theologische werken komt. Op elken tweeden Zondag van de maand komen al de leden der verschillende kransen in het „Evangelische Vereinshaus" samen, om een voordracht over een stuk van de Christelijke geloofsleer of een inleiding over een gedeelte des Bijbels te hooren en daarover van gedachten te wisselen. Met het zich uitspreken gaat het slechts langzaam voornit. Wij Nedersaksers zijn stijf en langzaam van aard.

Gisteren leidde de heer Kohn een bijbelbespreking over Phil. 11 in. Alles te zamen is een bescheiden maar verblijdend begin van kerkelijke „Gemeinschaftspflege", waarvan wij den wasdom van God bidden."

Tot dusver de predikant. Wij kunnen er uit zien, hoe er in Duitschland gearbeid wordt om het volk, trots het woelen en werken van het ongeloof, bij de waarheid te houden. De weg dien men daartoe bewandelt, zou de onze niet zijn, maar toch kunnen wij er ons in verblijden, dat er zooveel gearbeid wordt om het Koninkrijk Gods uit te breiden.

België. Uit de Belgische Zendingskerk.

De Belgische Zendingskerk omvat blijkens hare laatste opgaven 41 gemeenten en evangelisatieposten met 63 filialen, 6738 volwassen gemeenteleden en 3494 kinderen, 92 zondagscholen, 71 kerken en gehuurde lokalen, 37 predikanten, 3 evangelisten en 16 bijbelcolporteurs. In het laatste jaar hadden 235 doopsbedieningen plaats. Een tekort van 84.000 francs is door vrienden der kerk gedekt. De Belgische zendingskerk heeft ook krachtig den strijd aangebonden tegen het alcoholisme. Dat dit niet overbodig heeten mag, blijkt wel uit het feit, dat in België op de zeven huizen één huis te vinden is, waarin drank verkocht wordt en er dagelijks een half millioen liter alcoholische drank gebruikt wordt.

Het doet ons leed dat de Belgische zendingskerk niet de belijdenis aanvaard heeft van de Gereformeerde kerken, die in dit land eenmaal zoo bloeiden. Hoe heerlijk zou het zijn, indien de Gereformeerde kerken van België met de Belgische zendingskerk kon samensmelten, nadat deze laatste èn de belijdenis, èn de kerkenordening der vaderen weder hadden aanvaard!

Zwitserland. Scheiding van Kerk en staat in Genève.

In Genève is de quaestie van scheiding van kerk en staat aan de orde. De zaak staat daar ongeveer als in Bazel, inzoover ook in Geneve vele Roomschgezinden klagen over de onbillijkheid, welke daarin bestaat dat hunne kerk geen ondersteuning van den staat ontvangt, terwijl zij toch zoo goed als de leden van de staatskerk belasting betalen. Daarom is het te begrijpen, dat er sommigen aan denken, aan alle kerken staatssubsidie te geven. De hoogleeraar Andrien Navill heeft reeds vroeger een dergelijk advies gegeven. Nu een voorstel tot scheiding van kerk en staat bij den Grooten Raad aanhangig is, komt hij hetzelfde met eenige wijziging voorstellen. In zijn nieuwe brochure getiteld: „La transformation du budget des cultes", 1907, verlangt hij dat de staat alle groepen geloovigen, die onder het volk het hoogere leven willen aankweeken, Protestanten, Roomschen, vereerders van de rede of der menschheid, zal subsidieeren.

Alleen zulke gemeenschappen wil hij niet van het staatsgeld laten genieten, die in strijd zijn met de zeden of die in tegenspraak zijn met de grondwetten van den staat, of die als zoodanig aan den politieken strijd deelnemen. Hij verwacht dat het wetsvoorstel van Fazy, dat scheiding van kerk en staat op het oog heeft, door het volk zal verworpen worden en dat aldus nog een tijdlang de status quo zal behouden blijven. Maar de ontwikkeling der beginselen gaat steeds voort en dan zal met der daad het vraagstuk opgelost moeten worden.

Italië. Twee groote verliezen voor de kerk der Waldenzen.

In de laatste maanden verloor de kerk der Waldenzen twee van hare eerste mannen. Een van hare „Vaders" was Dr. Paolo Gaymonat, een man die eenvoudig kinderlijk geloof aan degelijke geleerdheid paarde. Hij werd op Kerstmis 1827 in het dorp Villar, gelegen in het dal van Piémont, een uur van het beroemde Torre Pellice, het Genève van Piémont, geboren. Met een gulden in den zak toog hij over de bergen naar Genève om aldaar in de Godgeleerdheid te studeeren, waarbij hem de hoogleeraar Merle d'Aubigné de behulpzame hand bood. In Berlijn zat hij aan de voeten van Neander en Fichte. In Italië was hij vooral met veel zegen werkzaam te Florence.

De kerk der Waldenzen leed een niet minder zwaar verlies door het sterven van Dr. Matheo Prochet, die jarenlang leider van den Evangelisatie-arbeid der Waldenzische kerk was. Zijn verdiensten werden door Koning Humbert I erkend, hem werd het ridderkruis van de Kroonorde van Italië en dat van de orde van Mauricius en Lazarus verleend, terwijl de Universiteit van St. Andrews hem den titel van doctor in de Godgeleerdheid *honoris causa* verleende. Men wil nu een school ter opleiding van Evangelisten-onderwijzers ter eere van zijn nagedachtenis stichten. Als deze school mag verrijzen, is daardoor een van de lang gekoesterde wenschen van den overledene vervuld.

Gemengd Nieuws.

Vereeniging van Methodistische Kerken in Engeland. Het blijkt dat de zware strijd dien de Kerk des Heeren in deze dagen te strijden heeft, tot nauwere aaneensluiting van belijders van den Christus drijft. Ook in Engeland merken wij dit op. Er werd onlangs in het Parlement een »Bill' aangenomen waardoor de samensmelting van de »United Methodist Free Church" en de »Methodist New Connexion" en de »Bible Christians' een ook door de overheid erkend voldongen feit wordt. De vereenigde kerk noemt zich nu »The United Methodist Church" en omvat bijna 200.000 leden.

In de voorjaarsvergadering van de Congregationalisten voerde ook de bekende Dr. Guiness Rogers het woord. Toen deze uitsprak dat hij er nooit aan getwijfeld had, dat de Unie der Congregationalisten zou getrouw zijn aan het eenvoudige Evangelie van Jezus Christus, werden deze woorden beteekenisvol toegejuicht. Als men weet dat de kampioen voor het modernisme, de predikant Campbell, een congregationalistisch predikant is die een der voornaamste kerken der Londensche Congregationalisten dient, dan heeft die toejuiching wel iets te seggen. Doch het komt ons voor dat de vergadering in de gelegenheid moest gesteld, om zich nog op duidelijker manier uit te spreken.

Wij lezen in *De Wachter*:

»Het Scharlaken. Een Engelsch chemicus zeide eens tot zijne hoorders, bij gelegenheid dat hij eene verhandeling hield over het vervaardigen van papier: »de ijzerachtige kleuren geven ons altijd eenige moeite, maar wat de scharlakenlappen betreft, is het onmogelijk de kleur te vernietigen. Gij ziet, zeide hij, dat zod, dat ik als het ware met mijne oplossing doorweekt heb, het is wel iets verbleekt, maar toch nog zeer rood gebleven, en zoo ik het langer in mijn ontbindend vocht liet, om de kleur geheel te doen verdwijnen, zouden de draden en vezels zoodanig verteren, dat de overblijfselen voor ons fabrikaat ondienstig moeten worden.

Wat zullen wij dan met de scharlakenlappen aanvangen? Zij zijn enkel te gebruiken tot de vervaardiging van het roode vloeipapier; en zoo gij wellicht niet hebt begrepen, waartoe men dat papier een roodachtige kleur gaf, zoo kunt gij er nu de oorzaak van weten."

Een der hoorders van bovenstaande uitlegging verklaarde later, dat hij dien nacht den slaap niet kon vatten van opgetogenheid over eene mededeeling, die hem zoo duidelijk deed begrijpen de groote rijkdommen der genade en de onschatbare waarde van het dierbaar bloed van onzen Heere Jezus Christus.

De Heilige Geest toch heeft den profeet Jesaja ingegeven niet om te schrijven: al waren uwe zonden blauw als het hemelgewelf, of groen als 't blad van den Olijfboom, of zwart als de nacht, maar wel degelijk: al waren uwe zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol; uit alle kleuren juist de eenige kiezende die bij alle hulpbronnen, zelfs der moderne wetenschap, moet verklaard worden onuitwischbaar te wezen."

De Luther-eik behouden. De Luther-eik te Wittenberg, die de plaats aanwijst waar Luther op 10 December 1520 de tegen hem gerichte pauselijke bul verbrandde, was in den Kerstnacht van 1904 door dweepziekte onverlaten voor drie kwart gedeelte doorgezaagd. Ondanks alle zorgen bevroren de randen van de wond, zoodat men den Luthereik al verloren achtte. Maar met behulp van een houtvester heeft men den boom toch nog kunnen behouden. Onlangs is het laatste verband van den boom afgenomen, en toen bleek dat de wond geheeld was.

Winckel.

Voor Kinderen.

TWEE WERELDEN.

De beslissing.

XXVII.

Eenige maanden had Rika thuis doorgebracht, in de stille hoop nog eens weer te kunnen terugkeeren tot haar vroegere bezigheden. Zij voelde zich ook tamelijk wel, en zag er zelfs zeer goed uit. Zij hoopte nu maar op een brief uit de stad, door welken zij zou worden aangemoedigd haar vroegere taak weer op te vatten.

Doch er gingen weken voorbij en die brief kwam niet. Op 't laatst besloot zij zelf maar eens aan den directeur te schrijven, om te vragen hoe hij er over dacht.

Het antwoord bleef vrij lang uit. Eindelijk kwam het.

De directeur schreef haar, dat hij de zaak heel ernstig had overwogen, maar er moeilijk in kon beslissen. Zij moest zelf eens beproeven hoe het nu ging, of ze weer in staat was te leeren en te studeeren als vroeger, en dan moest zij eens met den geleerden heer spreken, die haar toen zij ziek was had behandeld. Kwam alles goed uit, gelijk hij hoopte, dan zou hij haar gaarne wederzien.

't Antwoord stelde het meisje wel wat te leur. 't Was veel koeler dan zij verwacht had. Toch volgde zij den gegeven raad op. De boeken werden weer opgezocht, en met allen ijver, misschien wel wat te veel, zette zij zich nu aan de taak, die zij zich zelf opgaf.

Een paar dagen ging alles goed. Doch den derden stond zij op met hevige hoofdpijn, zoo als zij in maanden niet had gehad. 't Zou echter wel overgaan, dacht zij, en zette haar werk voort. Nu, de hoofdpijn bedaarde ook wel, doch het leeren vlotte niet. Aan den avond moest zij toch zelf met droefheid bekennen, zij gewenscht hadden, verdwenen was.

„Je moet je 't maar niet zoo erg aantrekken Rika," zei vader, terwijl zij naar huis reden, „moeder kan je in de huishouding best gebruiken, en je bent dan ook voor altijd bij ons thuis."

Nu dat was zoo. Maar het meisje, dat juist iets anders had gewild, voelde er zich niet door bevredigd. Thuis gekomen wachtte haar een zware taak. Zij moest nu den directeur der school en ook mijnheer en mevrouw Brandwijk schrijven, hoe de zaak stond. Dat kostte haar veel moeite en tranen ook, maar eindelijk kwamen toch de brieven gereed, en zond zij hen weg.

Ditmaal behoefde zij niet lang op de antwoorden te wachten. De directeur schreef, dat het hem ontzaglijk speet, en hij altijd met genoegen aan haar denken zou. Doch nu het zoo was, mocht hij er niet aan denken, haar tot voortgaan aan te moedigen. Er bleef niets over dan een andere taak op te vatten, waartoe hij gaarne wou helpen als ze hem noodig mocht hebben.

Mijnheer en mevrouw Brandwijk toonden zich in hun schrijven even vriendelijk als altijd. Dat Rika nu haar doel, en zij haar moesten missen, vonden zij heel treurig. Ze hadden altijd nog het beste er van gehoopt. Maar, schreef mevrouw, als het Opperwezen de dingen zoo bestuurt, moeten wij in Zijn wijsheid berusten. Wij hebben onzen plicht gedaan en moeten het verder overgeven. We zullen u niet vergeten en blijven uw vrienden en hopen, dat ge ons van tijd tot tijd nu ook eens komt opzoeken.

Toen Rika dat alles gelezen had, ging zij naar haar kamertje, samelde boeken en papieren bijeen, deed er de twee laatste brieven bij, en maakte alles saam tot een groot pak. Daar boven op schreef zij met groote letters: *Einde van het treurspel*, en legde het toen onder in haar kast. Daarop zette zij zich aan de tafel en keek droevig en strak door het venster, naar de groene wei en de begroeide heuvelen dat zij dien dag genoegzaam niets had uitgevoerd. Den volgenden dag was het niet beter, en na een week moest zij wel tot het besluit komen, dat vooreerst nog niet te denken was aan uitgaan.

Evenwel, misschien kon de geneesheer raad geven. Zij sprak er met haar ouders over, en eenige dagen later ging zij met vader naar de stad om den man van wetenschap te raadplegen.

„Nu," zei deze toen hij haar zag, „dat is een heele verandering. U ziet er vrij wat beter uit dan een maand of wat geleden."

Rika lachte en vertelde waarom zij kwam en wat zij, op raad van den directeur, had gedaan, maar ook hoe het gegaan was. Daarna volgde een lang gesprek en ten slotte zei de geneesheer:

„Ik durf u niet raden, het oude leven weer te beginnen. Als het na drie dagen reeds misloopt, zal het na drie weken heelemaal niet gaan. Al dat leeren en zich inspannen, dat telkens weer wat te moeten opvatten en de vrees om niet te slagen, maken iemand moe en putten hem uit. De menschen denken wel, dat spitten en graven, en koken en wasschen zwaarder werk is, omdat het lichaam er meer door vermoeid wordt, maar zij vergissen zich geducht. Lang niet alle menschen zijn geschikt om steeds hun hoofd te gebruiken, en u raad ik het sterk af. U zijt nu gezond, maar wil u dat blijven, dan moet u liefst veel buiten zijn, en u daar met gewone dingen bezig houden; anders kon het heelemaal misloopen."

Dat was geen vroolijk bericht, en Rika kreeg dan ook de tranen in de oogen, toen zij het hoorde. De dokter trachtte haar te troosten, door te zeggen, dat zij blijde kon zijn, nu weer gezond en sterk te wezen, te meer daar zij nu alle kans had zoo te blijven, als ze er maar naar leefde. 't Kon ook later nog wel eens mogelijk zijn, dat zij haar wensch vervuld kreeg.

Dat baatte echter nu niet veel. Ontmoedigd en droevig keerden vader en dochter huiswaarts. Zij begrepen best, dat thans alle hoop op hetgeen daarachter. Het schoone uitzicht boeide haar niet. Haar hart was met geheel andere gedachten vervuld.

Zoo diep was zij daarin verzonken, dat zij 't niet hoorde hoe de deur open ging, en 't ook niet merkte dat iemand binnenkwam, tot een hand op haar schouder werd gelegd. Zij keek verbaasd op en aanschouwde — het vriendelijke gezicht van Kobus.

„Wel Rika," zei hij, „zit je hier zoo alleen? Ik heb je overal gezocht. Wat scheelt er aan? Ik ben pas weer thuis gekomen."

Rika vertelde hem wat er gebeurd was. Het deed haar goed eens aan iemand haar verdriet te kunnen vertellen, te meer wijl zij wist dat Kobus hartelijk deel nam in al wat haar betrof. Hij luisterde dan ook aandachtig, viel haar niet in de rede, doch toen zij hem ten slotte vroeg, of hij 't ook niet heel treurig vond, zei hij van niet.

„Dat kan ik je nog niet toegeven."

„Niet, 't is toch heel begrijpelijk."

„Maar Rika, als je nu eens waart voortgegaan, en alles was ten slotte misgeloopen, dan zou je er toch nog veel erger aan toe zijn. Je bent nu gezond, je kunt nog wat doen, en 't is ten slotte toch maar de vraag of we nuttig bezig zijn."

„Ja, maar 't scheelt veel, waarmee."

„Zeker, lieve zuster. Maar je weet, hoop ik, dat hangt niet van ons af. De Heere God weet veel beter dan wij, wat goed voor ons is. Hij bepaalt dat, en als het nu anders is dan wij willen, moeten we niet droevig zijn. 't Is duidelijk dat Hij den vorigen weg voor je niet goed vondt. Dat moet je vast gelooven, en Hemtoevertrouwen je een anderen te wijzen, die zeker beter is."

Hoogenbirk.